

GYŰJTEMÉNYGYARAPÍTÁSI ÉS REVÍZIÓS TERV

2019.

A Déri Múzeumban valamennyi muzeológiai szakág képviselve van. Épp ezért a gyűjteményi terveket, ami tartalmazza a revíziós tevékenységet is gyűjteményenként készítettük el.

Iparművészeti- és Déri Frigyes-gyűjtemény

1. Általános alapelvek

a) A gyűjtemény célkitűzése:

Az Iparművészeti- és Déri Frigyes-gyűjtemény legfontosabb célkitűzése, hogy a múzeumalapító tárgyi- valamint szellemi örökségét ápolja, gondozza. Mivel számos gyűjteményi egység (pl. Egyiptomi, Antik, Távol-Keleti és Fegyvertörténeti) nemzetközileg is jelentősnek számít, Déri Frigyes akaratának megfelelően kiemelt célunk ezek bemutatása.

Emellett a gyűjtemény számos iparművészeti alkotással és műtárgycsoporttal rendelkezik, melyek a magyar kultúrtörténet fontos részét képezik (pl. Szomolányi-gyűjtemény).

A fentiek érdekében a gyűjtemény munkatársai a műtárgyakat folyamatosan gondozzák, biztosítják annak kutathatóságát, publikációkban ismertetik, elemzik, kiállításokon mutatják be.

b) Pozicionálás:

A gyűjteményi munka legfontosabb feladata a célkitűzések teljesítéséhez: a műtárgyak bemutatása; a gyűjtés- és gyűjteménytörténeti kutatások; a külső kutatók és múzeumi intézmények munkájának támogatása; valamint a gyűjteménygyarapítás.

A 2015-ben megnyílt állandó kiállítások elsősorban a Déri-anyagra támaszkodnak (japán, fegyvertörténeti és egyiptomi műtárgyak), de az iparművészeti gyűjtemény néhány darabja is megtekinthető. Kapcsolódó kiállítások: Szamuráj udvarház, Fegyvertörténeti kiállítás, Egyiptomi sírkamra, Wunderkammer. A tárlatokon látható műtárgyak a teljes anyag kb. 3,5%-át teszik ki.

A külső kutatók számára egész évben kutatási lehetőséget biztosítunk, a múzeumi intézmények munkáját pedig kölcsönzésekkel segítjük.

A műtárgyvásárlások során az elsődleges szempont a hiányzó kultúrtörténeti darabok megszerzése, a múzeumalapító törekvésének és akaratának megfelelően. Emellett célunk olyan dokumentumok és hagyatékok megszerzése, melyek segítségünkre lehetnek a kutatómunka során (2017-ben szeretnénk megszerezni a Sőregi-hagyaték még magánkézen lévő darabjait).

2. Gyűjteményleírás

a) Gyűjteménytörténet:

Déri Frigyes 1912-ben, felesége váratlanul bekövetkezett halála után két évvel határozta el, hogy a jelentős vagyonából vásárolt műtárgyaiból múzeumot fog berendezni. Ennek érdekében a gyűjteményét tudatosan továbbfejlesztette, a gyűjtőmunkába még szakértőket (történészeket, muzeológusokat, régiségkereskedőket) is bevont.

Déri Frigyes gyűjteményét 1920-ban Debrecen városának adományozta, 1923-ban pedig több millió koronát érő értékpapírját lekötötte, hogy segítse a várost egy kultúrpalota felépítésében. Ezek után sajnos tragikus események történtek: az értékpapírok elértéktelenedtek, Déri Frigyes pedig váratlanul, 1924. október 27-én elhunyt.

A Déri-hagyatékot átvevő szakemberek Sőregi János vezetésével 6400 műtárgyat azonosítottak. Ebből 3522 darab a numizmatikai, 2878 darab az általános történeti kollekcióhoz tartozott. Utóbbi csoport felügyelete és gondozása elsősorban az Iparművészeti- és Déri Frigyes-gyűjtemény feladata (ide közel 2500 műtárgy tartozik), de a Képzőművészeti- és a Természettudományi-gyűjteményben is számos Déri-féle műkincs található.

Déri Frigyes a műtárgyleírásokat tartalmazó könyvében a tárgyakat 34 fejezetben mutatja be, az így kialakított alcsoport-felosztásokat használjuk napjainkban is.

A tárgyak számos történeti korszakot ölelnek fel. A legkorábbi darabok a kőkorszakban készültek, jelentős számú tárgyi emlék maradt ránk az ókorból, a legtöbb műtárgy azonban újkori eredetű. Érdekeség, hogy a középkort mindössze egy kisebb honfoglalás kori anyag, valamint néhány fegyver és oklevél képviseli.

A műtárgyak származási helye szintén igen változatos: a nyugat- és közép-európai darabok mellett jelentős számú közel- és távol-keleti műkincs is megtalálható Déri Frigyes hagyatékában.

Természetesen – ahogyan Déri Frigyes is elismerte – nem mindegyik gyűjteményi egység teljes, ugyanakkor van néhány tárgycsoport, amelyek gazdagságukkal kiemelkednek a többi közül. Mindenképpen meg kell említeni az ókori anyagot (*Egyiptomi- és Antik-gyűjtemény*); az Európában készült darabok közül a legértékesebb és legváltozatosabb az *Iparművészeti és a Fegyvertörténeti kollekció*; az ázsiai eredetű műtárgycsoportok (*Perzsa-, Indiai, Kínai- és Japán-gyűjtemény*) pedig szinte kivétel nélkül kiemelkedőnek tekinthetők.

A Déri-hagyaték mellett jelentős számú iparművészeti műtárgy és tárgye gyűjteményünkben. Ezek közül kiemelkedik az ötvösművészeti, porcelán, üveg, ón, bútór és textil anyagunk.

b) Részgyűjtemények:

A gyűjtemény legjelentősebb részei:

- Déri-hagyaték
- Szomolányi-gyűjtemény
- Szelestey-gyűjtemény
- Endrő Margit-hagyaték
- Bardi János kályhagyűjteménye
- Bútorgyűjtemény
- Porcelángyűjtemény
- Textilgyűjtemény
- Óngyűjtemény
- korábbi Városi Múzeum anyaga

c) Eredet és tulajdon

A Déri Frigyes hagyaték az állam és Debrecen szabad királyi város révén került a múzeumunkba. Az gyűjtemény többi része a régi Városi Múzeum anyagából, ill. későbbi adományokból és vásárlásokból származik.

d) Kultúrtörténeti értékek:

A Déri-hagyaték gazdag és különleges tárgyegyütteseinek köszönhetően a hazai múzeumi világ egyik legkiemelkedőbb anyaga. Számos műtárgyunk nemzetközi szinten is jegyzett, ezért külföldi adatbázisokban is szerepel.

e) Központi gyűjtemény (törzsgyűjtemény) meghatározása

A gyűjtemény legjelentősebb műtárgyai a Déri Frigyes-hagyatékból származnak. A további fontosabb részgyűjtemények végrendeletileg (pl. Szomolányi-gyűjtemény) és vásárlás útján (pl. Bardi-gyűjtemény) kerültek múzeumunkba. Ezekre támaszkodva önálló kiállításokat és tudományos publikációkat lehet készíteni.

3. Gyűjtemény regisztráció és gyűjteménykezelés

a) A gyűjtemény nagysága:

A gyűjteményünkben őrzött műtárgyak száma hozzávetőlegesen 10.500 darab. Ebből kb. 2500 db a Déri-hagyatékba tartozik. Pontos számot a revízió lezárása után tudunk megállapítani.

b) Regisztráció:

Az egyedileg bejelentett műtárgyak adatai hagyományos módon a gyarapodási naplóban és a leltárkönyvben is szerepelnek. Regisztráció fok közel teljesnek mondható.

c) Dokumentáció:

Folyamatosan zajlik a műtárgyak állapotfelmérő dokumentációjának elkészítése a kijelölt műtárgyvédelmi felelős részvételével. A felmérés az állandó kiállításban szereplő műveket és a Déri Múzeum raktárában lévő műtárgyakat foglalja magába.

4. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés

A műtárgyvédelmi előírásoknak megfelelően lehetőségekhez mérten törekedünk az állandó hő és páratartalom biztosítására. A gyűjteménykezelő folyamatosan portalanít, szükség esetén feltöröl.

5. Gyűjteményformálás

- a) Gyűjtés: műtárgyvásárlások során az elsődleges szempont a hiányzó kultúrtörténeti darabok megszerzése, a múzeumalapító törekvésének és akaratának megfelelően.
- b) Szelektálás és selejtezés

Irodalmi Tár

1. Általános alapelvek

A) A gyűjtemény célkitűzése

Gyűjtőterület: Elsősorban Debrecen irodalmi életéhez kapcsolódó dokumentumokat gyűjt, ez lehet rövidebb életszakaszt magában foglaló kapcsolat, vagy Debrecenből elszármazott, de tematikailag Debrecenhez kapcsolódó irodalmi műalkotás, irodalomtörténeti dokumentum, Debrecenhez kötődő személy teljes, vagy rész-hagyatéka. Ideális esetben Debrecenben élt és alkotott szerzők teljes irodalomtörténeti hagyatéka. Irodalmi fórumok, szervezetek működésével és történetével kapcsolatos dokumentumok, kéziratok. Másodsorban Hajdú-Bihar megye Debrecenhez erősen kötődő részei, melyek más múzeum gyűjtőkörébe nem tartoznak. Mindemellett az irodalmi tár gyűjt olyan dokumentumokat, melyek debreceni hagyatékozója, gondozója van és országos, nemzeti jelentőségű gyűjtés: Sarló-mozgalom – Boross Zoltán debreceni gyűjtő ajándéka, és kifejezett kérése, hogy ebben a gyűjteményben legyen elhelyezve, tekintve, hogy a Sarló-mozgalomban személyesen érintett volt. Az irodalmi tár törzsgyűjteményét a Csokonai Kör 1895-1922 közötti kézirat-, dokumentációs és relikvia gyűjtése jelenti. Elsősorban Csokonai Vitéz Mihály és kortársai irodalmi hagyatékára fókuszált, emellett támogatta a debreceni színeszetet, és gyűjtött minden ezzel kapcsolatos kéziratot és dokumentumot. A Csokonai Kör kulturális- és irodalomszervezői munkája, és ennek nyomán létrejött hagyaték szintén jelentős része a gyűjteménynek. Ennek megfelelően a törzsgyűjtemény tematikailag meglehetősen szerteágazó, de területileg körülhatárolt: Debrecen és vonzáskörzete, Hajdú- illetve a történeti Bihar megye területét foglalja magában. a Debrecennel kapcsolatba hozható történeti és kortárs irodalmi kéziratokat, dokumentumokat, relikviákat, hagyatékokat, fényképeket, képzőművészeti alkotásokat gyűjti.

Múzeumi tevékenységek:

Az irodalmi tár célja a folyamatos gyűjtőmunkán túl a beérkezett anyag teljes körű és mihamarabbi feldolgozása, leltározása, kutathatóvá tétele, állagának védelme és lehetőségeitől függően javítása, kiállításokon a közönségnek való bemutatása, illetve tudományos feldolgozása és publikációkban való közzététele.

A beérkezett anyagokat átmeneti raktárban tároljuk, szükség esetén fertőtlenítjük.

A raktárakban és a kiállításon állományvédelmi felelős ellenőrzi a műtárgyvédelmi feltételeket.

2016. januárjában elkezdődött a papírrestaurálás a gyűjteményben.

Az állandó kiállítás mellett időszakos kiállítások tervezése a feldolgozás menetével összhangban.

Éves szinten a gyűjteménygyarapítási napok száma: 15 nap.

B) Pozicionálás

A Déri Múzeum irodalmi gyűjteménye a Petőfi Irodalmi Múzeum mellett országosan az egyetlen önálló irodalmi gyűjtemény. Gyűjtőkörgyűjteménye helyi értékek sokaságában gazdagabb, mint az anyamúzeum, kanonizált nemzeti irodalmunk értelmezése nem lehetséges a debreceni irodalmi gyűjtemény anyaga nélkül.

2014 őszén nyílt új állandó irodalmi kiállítás a 21. század látogatói elvárásainak megfelelően mutatja be a gyűjtemény kiemelt értékeit. A látogatók elérése digitálisan és papíralapon is folyik. Hírlevelek küldése csak digitálisan, meghívók küldése e-mailben és papír alapon, plakátok elhelyezése, Korzóban megjelenés, Facebook-on megjelennek a rendezvények, programok. A múzeumi munka során élethosszig valamennyi korcsoportot megszólítjuk. A tárlatvezetéseket egyre inkább felváltják az interaktív és rendhagyó tárlatvezetések, differenciált múzeumpedagógiai foglalkozásokat hirdetünk óvodás kortól fiatal felnőttkorig, a felnőtt korosztálynak előadásokat, könyvbemutatókat, beszélgetéseket szervezünk. Pedagógus kollégákkal személyes beszélgetéseken – teadélutánokon – cserélünk tapasztalatot. Speciális csoportokat pedig együttműködési megállapodás mellett havonta fogadunk az irodalmi kiállításban. Minden esetben a személyes élmények, benyomások, helyi és nemzeti irodalmi tapasztalatok szerzése és megosztása a cél. Az idegenforgalmi látogatók száma kevés, az osztálykirándulások hoznak viszonylag magasabb látogatószámot.

Gyűjtés terve 2021-ig:

2013. évtől az irodalmi gyűjtemény fokozott hangsúlyt helyez Debrecenhez kötődő kortárs írókkal, költőkkel való kapcsolatra, kézirataik megszerzésére. Így került legújabb szerzeményként Borbély Szilárd, Térey János kézirata a múzeumba. A jövőben tervezzük egyetemi tanárok, professzorok irodalmi levelezésének felkutatását, megszerzését, Aczél Géza irodalomtörténeti és szépirodalmi munkásságát, Buda Ferenc életművének debreceni vonatkozású darabjait, Keresztury Tibor kéziratainak megszerzését. Taar Ferenc-hagyatékát az özvegy kérésére 2017-ben gyűjtjük.

A gyűjtemény feldolgozatlan nagyobb hagyatékainak ütemezése:

Julow Viktor-hagyaték feldolgozása: 2017. december 15.

Papszász-hagyaték feldolgozása 2018. február 1. - 2019. január 1.

Juhász Béla-hagyaték feldolgozása: 2020. február - 2021. december 15.

Bényei József irodalmi, irodalomszervezői életműve 2022. március 1. - 2023. január 1.

Tóth Endre-hagyatékának feldolgozása 2023. március 1. - 2024. május 1.

Taar Ferenc-hagyatékának gyűjtése nincs lezárva, így erre nem tudok tervezni.

A gyűjtemény anyaga jó alapot ad a 20. század nagy irodalmi fórumának az Alföld folyóirat történetének megírására. Ennek fontos, még feltáratlan része a 60-as évek elején kibontakozott Alföld-vita kutatása. Az Alföld történetének kutatása, publikálása a Tóth Endre-hagyaték feldolgozása után kezdhető el, ideális esetben Aczél Géza írói és irodalomszervezői munkájának eredeti és teljes dokumentációja ismeretében.

2. Gyűjteményleírás

A) Gyűjteménytörténet

Debrecenben az irodalmi gyűjtemény történetének kezdetei jóval a Déri Múzeum alapítása előtti időkre nyúlnak vissza. A 19. század végétől a műkincsek világi gyűjtése, kutatása, őrzése, nyilvánossá tétele hivatalosan a *Csokonai Kör* (1890) létrejöttétől számítódik, azonban jogelődjei az *Emlékkert Társulat* (1861) és a *Felolvasó Kör* (1885) már hasonló törekvéseket érintett fellépésével. A Csokonai „kör célja szellemi központot létesíteni Debrecen művelt elemei részére, ápolni a magyar irodalmat, tudományt és művészetet... Végül Debrecen város halhatatlan költőjére, annak életrajzára, mint irodalmi működésére és műveire vonatkozó mindennemű adatok beszerzése, a homályban feledett körülmények felelevenítése, kiadatlan és ismeretlen munkáinak kikutatása, kéziratainak s minden reá vonatkozó tárgyaknak, emlékeknek összegyűjtése által a Csokonai-kultusz művelése. ...” (Csokonai Kör - Alakuló közgyűlés 1890. április 28. 4. és 5.§)

Gyűjteményünk legértékesebb részéért ma is a Csokonai Körnek lehetünk hálásak, hiszen az ő munkájuk eredménye, hogy múzeumunkban őrizhetjük Fazekas Mihály fellelhető kéziratának legtöbbjét, Csokonai számos levelét és műkéziratát, nyomtatásban megjelent munkáinak különféle kiadásait, édesapjának, Csokonai József kirurgusnak kéziratos, festményekkel illusztrált naplóját, illetve a legváltozatosabb módon hozzá köthető relikviákat: személyes- és kultusztárgyakat éppúgy, mint népművészeti alkotásokat. Petőfi Sándor verskéziratai, Arany János hivatalból írt levelei, Jókai Mór kéziratföredékei és baráti levelei, kollégiumi diákok kéziratos versgyűjteményei, debreceni nyomdák ritka nyomtatványai, a város színészetére vonatkozó dokumentumok (szerződések, színlapok, fényképek, kiadványok, relikviák, stb.) és természetesen magának a Körnek a működésére vonatkozó dokumentáció – amely a századelő Debrecenének és irodalmi életének fontos forrása – képezik még részét ennek a gyűjteményi egységnek.

A Csokonai Kör hagyatéka a Városi Múzeumra szállt, amelynek vezetői maguk is sokat tettek annak gyarapításáért; többek között Ady Endre- és Tóth Árpád-kéziratokat, dokumentumokat köszönhetünk nekik. Az ő érdemük Oláh Gábor csaknem teljes hagyatékának megszerzése, amely 1942-ben került a múzeumba, több folyóméternyi megjelent és máig kiadatlan műkézirrattal, személyes dokumentumokkal, használati tárgyakkal.

Az irodalmi jellegű gyűjteményi anyagot az 1960-as években Julow Viktor kezdeményezésére kezdték szétválasztani az egyéb történeti dokumentációtól, majd 1973-tól Kilián István vezetésével külön is leltározták: ezzel létrejött a Déri Múzeum X. gyűjteményi egysége. Ez az időszak ismét igen termékenynek bizonyult a gyarapítás szempontjából, hiszen ekkor került a múzeum birtokába Kazinczy Ferenc letisztázott, A magyar nyelvnek polgári nyelvvé emelése felől címet viselő, ún. tübingeni pályairata, Csokonai kortársa és barátja, Papszász György versgyűjteményei és családjának személyes és gazdasági jellegű levelei, kéziratai, Ady Kiváncsi Illijének személyes használati tárgyai, albumai, és Tóth Árpád egyetemi éveiben hazaküldött, rajzokkal illusztrált levelei is. Az 1980-as években lett gyűjteményünk kincse az Álmosdon előbukkant dokumentum, Kölcsey Ferenc saját kezű végrendelete.

A folyamatosan gyarapodó gyűjteménybe elsősorban ajándékozás révén kerülnek teljes vagy részleges hagyatékok, a XX. század és napjaink Debrecenhez köthető alkotóinak kéziratai és személyes dokumentumai. Nagy egységet képeznek Gulyás Pál, Juhász Géza, Mata János, Sarkadi Imre anyagai, nálunk található Pákozdy Ferenc, Várkonyi Anikó, Niklai Ádám, Mocsár Gábor, Julow Viktor kéziratos hagyatéka, Baja Mihály, Madai Gyula, Szalacsi Rácz Imre, Márk Amália, Benyovszky Pál és egyéb debreceni kismesterek és újságírók szórványos

hagyatéka. A 90'-es években került be Balogh László irodalomtörténeti hagyatéka, Juhász Béla és Tóth Béla irodalomtörténész hagyatéka, jelentős tételt képeznek Stetka Éva és Szabó Sándor Géza kéziratai. A gyűjtemény része Tar Sándor teljes hagyatéka, amely a legszemélyesebb tárgytól a kéziratokig, floppylemezekig, magnókazettákig, a fényképektől a bútorokig, a könyvtárig szinte mindent tartalmazva, egy élet teljes lenyomatának vizsgálatára alkalmas. Tar Sándor életművének bemutatására önálló honlapot is létrehoztunk. Fiatal szerzemény a gyűjteményben az Írószövetség kelet-magyarországi csoportjának levelezése, dokumentációja, Taar Ferenc, Bényei József, Tóth Endre hagyatéka. Az irodalmi gyűjtemény a kortárs nemzeti irodalom kézirataival gazdagodott az elmúlt években, megvásárolván Térey János, ezt megelőzően Borbély Szilárd néhány kéziratát. Debrecen városa letétként a gyűjteményben őrzi aukciókon vásárolt irodalmi kéziratait, amelyek legjelentősebbike Jókai Mór Sárga rózsza című kisregényének autográf tinta kézirata.

A gyűjtemény kezelésében lévő tárgyak összesített száma: 46.146.

A múzeum külön gyűjteményeként működik a Boros Zoltán által létrehozott ún. Sarló-gyűjtemény, amely a két világháború közötti felvidéki diákmozgalmak és a kisebbségi élet több, mint 5000 dokumentumával várja a kutatókat.

Az elmúlt években folyamatosan és egyre intenzívebben zajlik a digitalizálás az irodalmi gyűjteményben, mind az adatbázis, mind a műtárgyak (elsősorban kéziratok) tekintetében.

Az irodalmi topográfiai anyag digitalizálása rövidesen befejeződik.

A kutatásra előkészített anyagokat minden esetben revíziózzuk és digitalizáljuk.

B) Részgyűjtemény

Az irodalmi gyűjteménynek önálló állandó kiállítása nyílt 2014-ben a Debreceni Irodalom Háza és Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum épületében a Péterfia utcán. Történetileg az irodalmi gyűjtemény mindig is elválaszthatatlan része volt Debrecenben a múzeumnak. Először az egykori Városi Múzeumnak, hiszen azzal együtt, annak részeként fejlődött; a feldolgozás szempontjából kiszakíthatatlan a helytörténetből, s így a Déri Múzeum Történeti Gyűjteményéből, noha a gyűjtemény önálló alakulásának éppen ez a kiszakítás az alapja.

Az irodalmi tár gyűjtőpolitikája így alapvetően megegyezik, illetve hasonul a Déri Múzeuméhoz: elsősorban a város és vonzáskörzete irodalmi vonatkozású anyagaina koncentrál. Miután anyagi lehetőségeiben sem független, ennél tudatosabban nem lehet a gyűjteményezést megtervezni, jórészt a felajánlott hagyatékokból, olykor egyedi kéziratokból építkezik a gyűjtemény.

A kortárs írók kézíratainak – amely sajnos egyre inkább csak elektronikus formában létezik – megszerzésére, tisztázatok kérésével, dedikáltatással, folytonos törekvések vannak. Az aukciókon esetenként felbukkanó kéziratok, ritka kiadások, egyedi nyomtatványok megszerzésére a Debrecen városától kapunk segítséget. Jelenleg feldolgozás előtt: Tar Sándor-hagyaték, Juhász Béla, Bényei József, Tóth Endre irodalmi hagyatéka is feldolgozásra, leltározásra vár. A Bényei- és a Tóth Endre-hagyaték levelezés része kiemelkedő fontosságú lehet, tekintettel az Alföld folyóirat történetének kutatására.

A jelenleg feldolgozás alatt álló Julow Viktor hagyatéka, egy része kiadás előtt.

Hiánypótló forráskiadás: Mocsár Gábor életrajzi regényének harmadik, utolsó – kéziratban maradt része. (Minden időben címűt).

C) Eredet és tulajdon

A gyűjtemény egyes darabjairól ma már sokszor kideríthetetlen, hogy eredetileg kinek a tulajdonát képezték, kitől és hogyan kerültek be, sokszor még az is hosszas eredetvizsgálatot igényelne, ha a Városi Múzeum, a Csokonai Kör, illetve a megyei múzeum által gyűjtött darabokat szét akarnánk választani és így az eredeti tulajdonost meghatározni – s ennek nem is lenne semmi kézzelfogható értelme. Az irodalmi gyűjtemény 2013 előtti szerzeményei magyar állami tulajdon, 2013. január 1. után bekerült szerzemények a Déri Múzeum tulajdona.

D) Kultúrtörténeti érték

a) A kulturális örökség legkiemelkedőbb darabjai a gyűjteményben, pótolhatatlan tárgyak

- Az egyetemes magyar irodalom kiemelkedő alakjainak kéziratai: Csokonai Vitéz Mihály levelei, Fazekas Mihály kéziratosa hagyatékának gerince, Sárváry Pál levelezése, Kölcsey Ferenc végrendelete, Petőfi Sándor kéziratai, és rajza, Arany János kéziratai, Tóth Árpád rajzos levelei, Ady Endre kéziratai, Tar Sándor, Térey János kéziratai. Csokonai József naplója. Vajda Julianna, Lilla gyűrűje. A kulturális örökség kiemelkedő része a Sarló-gyűjtemény és a Csokonai Kör kéziratai és dokumentumai, Papszász-hagyaték, régi leltárkönyvek.

Kiemelkedő személyes írói relikviák, amelyek nem önértéküknél, hanem a kultikus státusuknál fogva pótolhatatlanok: pl. Ady Endre tolla, Szabó Magda (édesanyjának) tükre, Oláh Gábor ezüstkoszorúja.

b) Látványértékük és kiállításra való alkalmasságuk miatt fontos tárgyak

A Csokonai Kör és az Ertsey-család intarziás szekrényei, színészek relikviái, érdem-elismerései, oklevelei, koszorúi, Csokonai kultusz jegyeit hordozó kapufélfa, faragott bot, képzőművészeti alkotások. Gulyás Pál íróeszközei, felöltője, írógépe, Gulyás Pál feleségének ékszerei, Kíváncsi Illi faládikája, melyben Ady Endre leveleit őrizte, bútorai, valamint az állandó kiállításban kiállított további tárgyak.

d) A gyűjteményi profilon kívül eső nagy értékű tárgyak az irodalmi gyűjteményben nincsenek.

A törzsgyűjtemény a Csokonai Kör gyűjtésének az eredménye, vagyis minden, ami Csokonai Vitéz Mihály kultuszához tartozott. Ma már Debrecen város irodalmi életének a dokumentálása, ebben a témában való gyűjtés a cél.

A gyűjtemény külön kezelt (leltározás és raktározás szempontjából) gyűjteménye, a felvidéki Sarló mozgalom hatalmas dokumentációja, amely a gyűjtő: Boross Zoltán gyűjtő elhatározására került a gyűjteménybe. Sokrétű feldolgozhatósága pótolhatatlan értéké teszi, amely nélkülözhetetlen a két háború közti szellemi élet kutatói számára.

Célkitűzés, kiállítás: Figyelembe véve a látogatói érdeklődés és magatartás változását a 21. században, elsősorban nemzeti és országos jelentőségű debreceni kötődésű írókhoz kapcsolódó időszak kiállítás megvalósítása lenne életszerű. A Julow Viktor-hagyaték teljes feldolgozása után emlékkiállítás és a Tar Sándor-hagyaték feldolgozása után a témában irodalmi időszak kiállítás lenne indokolt.

Az Arany János emlékéhez kapcsolódva Arany János kiállítást tervezünk.

3. Gyűjteményregisztráció, nyilvántartás

A) A gyűjtemény nagysága

2016-ben papír alapon nyilvántartott tárgyak száma: 34.416 db

Papíralapon nyilvántartott kézirat: 15655 tétel

Papíralapon nyilvántartott dokumentum: 7712 darab

Sarló-gyűjtemény papíralapon nyilvántartott tárgyak száma: 13208 db

Papíralapon nyilvántartott irodalmi illusztráció: 835 db

B) Regisztráció

Gyarapodási naplóban nyilvántartott, még nem leltározott tárgyak száma kb. 9500 db

Leltárkönyvben nyilvántartott tárgyak száma 34.416 db

Leírókartonnal ellátott műtárgyak száma: 33717 db

A HunTéka-M akkreditált nyilvántartási rendszerre való átállás az irodalmi gyűjteményben elkezdődött 2016. január 5-én a konvertálási feladatokkal.

2016. szeptemberétől a nyilvántartási rendszer visszaállt a papír alapú és a digitális adatfeldolgozásra.

D) Dokumentáció

A műtárgyak kölcsönzése, mozgatása, kiviteli és szállítási engedéllyel történik, amit kinyomtatott formában lefűzve tárolunk, a műtárgy mozgatását mozgatási naplóban dokumentáljuk digitálisan, majd kinyomtatva is.

A műtárgyak ajándékozással és vásárlással történő megszerzésével szerződés készül 3 eredeti példányban, a titkársági irattárban, és a gyűjteményben egy példány lefűzve hozzáférhető.

Esetlegesen előforduló fölös példányokról duplumnaplót vezetünk.

4. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés

Az irodalmi gyűjtemény minden raktárában az állományvédelmi felelős ellenőrzi a feltételeket. A gyűjtemény legértékesebb kéziratai, dokumentumai kiemelve, elkülönített szekrényben a Déri Múzeum épületében vannak. A kéziratok és dokumentumok műtárgyvédelmi szempontok határértékeinek – pára - és hőmérséklet viszony tekintetében - megfelelő helyiségekben vannak. Azonban a raktárak zsúfoltak, így a műtárgyak elhelyezése nem lehetséges szakszerűen, minden szempontjából helyesen, a körülmények adta lehetőségekhez képest a lehető legbiztonságosabb elhelyezésre törekszünk. 2014-től átmeneti raktárt tudunk biztosítani a beérkezett gyűjtésnek az Eötvös utcán. Amennyiben gyűjtés során fertőzött anyagot találunk, azonnal elkülönített helységben fertőtlenítjük. Folyamatos digitalizálás mellett a külső kutatásra előkészített anyagot is digitalizáljuk soron kívül, tekintettel a műtárgy mozgatásának kedvezőtlen hatására. A gyűjtemény legértékesebb, restaurálást igénylő darabjainak restaurálása elkezdődött.

Az állandó irodalmi kiállításban folyamatosan meghirdetett múzeumpedagógiai programok vannak, látássérült csoportot fogadunk havonta egyszer együttműködés keretében, tárlatvezetéseket és interaktív tárlatvezetéseket tartunk igény szerint, közművelődési célú előadásokkal várjuk az érdeklődőket havonta egyszer, irodalmi kapcsolódású évforduló alkalmával koszorúzást, rendezvénynapot tartunk, irodalmi pályázatokat írunk ki. Helyben debreceni kulturális intézmények számára kölcsönzünk, illetve országos szinten igény szerint.

5. Gyűjteményformálás

A gyűjtés a megjelölt területen folyik. Folyamatos a kapcsolat és a kapcsolatfelvétel az ajándékozókkal és hagyatékozókkal.

Fénymásolatot, nagy példányszámban megjelent és országos gyűjteményben elérhető folyóiratot nem gyűjtünk. A bekerült anyag rendezése, válogatása során előkerült fénymásolatokat nem leltározzuk be, felajánljuk a visszakerülését a hagyatékozónak.

Winchesterek, monitorok, digitális adathordozók gyűjtése, leltározása komoly kérdés a jövőre nézve, hiszen egy idő után nem nyerhető ki belőlük információ, használhatatlanná válnak, a raktárban sok helyet foglalnak indokolatlanul: ezért a jövőben az archiválás módját fontos lenne megtalálni. A meglévő ilyen jellegű állományból is ki kellene nyerni az információt és archiválni kellene: ez feladat.

Selejtezés

Javaslat: A gyűjteménybe helytelenül bekerülő anyagok selejtezését el kell kezdeni, hiszen folyamatosan raktározási gondjaink vannak, ezek a hibásan felvett anyagok pedig csak a helyet foglalják. Juhász Géza hagyatékának olvashatatlan fénymásolatát szükséges selejtezni, 51/2015. (XI.13.) EMMI rendelet 8.§. értelmében.

1. Általános alapelvek

a) Múzeum célkitűzése:

A képzőművészeti gyűjtemény fő célkitűzése a magyar képzőművészeti emlékek gyűjtése és megőrzése. A gyűjtemény minden korból őriz műalkotásokat, a gyarapítás során is továbbra is erre törekszünk. A lehetőségeink azonban elsősorban a helyi, Debrecenhez kötődő alkotók műveinek gyűjtését teszi lehetővé. Az ismert műkereskedelmi árak csak pályázati úton történő vásárlást tesznek lehetővé. Ezen forrás bizonytalansága rányomja bélyegét gyűjtésünk előre tervezhetőségére.

A képzőművészeti gyűjteménymunkatársai már meglévő műtárgyakat folyamatosan gondozzák, biztosítják annak kutathatóságát, publikációkban ismertetik, elemzik, kiállításokon mutatják be.

b) Pozicionálás:

Az állandó kiállításon bemutatott válogatás csak ízelítőt nyújt a legértékesebb alkotásaink bemutatásával a képzőművészeti gyűjtemény gazdagságáról. A 2015-ben megnyílt új állandó kiállítás során követve a legnagyobb gyűjteményegységet ajándékozó Déri Frigyes elképzelését elsősorban az ő gyűjteményének darabjait állítottuk ki.

Ezt egészítettük ki a stílusában beilleszthető más módon megszerzett művészettörténeti jelentőségű alkotással. Az új tárlaton egy kabinetet alakítottunk ki a grafikai gyűjtemény bemutatása érdekében, ahol időszakos kiállítások keretében megismerhetők grafikai anyagunk legjelentősebb része.

A hazai és külföldi intézmények, múzeumok gyakran kérnek tőlünk kiállításra műalkotásokat, ami arra enged következtetni, hogy ismerik a nálunk őrzött műalkotásokat és azok művészettörténeti jelentőségét.

2. Gyűjteményleírás

a) Gyűjteménytörténet:

A Déri Múzeum képzőművészeti gyűjteménye közel 10000. műtárgyat őriz. A legjelentősebb része Déri Frigyes ajándékaként került gyűjteményünkbe, de Debrecen szabad királyi város vásárlásai, és debreceni születésű Medgyessy Ferenc szobrászművész Művelődési Minisztérium által adományozott hagyatéka is jelentős műtárgycsoporttal gazdagította a Déri Múzeumot. Ennek köszönhetően a gyűjteményünkben a képzőművészet minden műfaja képviselve van így a szobrászat, festészet, rajzművészet, sokszorosított grafika. A gyűjtemény legértékesebb festészeti anyaga állandó kiállítás keretében látható., de a kiállítótér szűkös volta miatt a műtárgyak legjelentősebb része raktárban van elhelyezve.

b) Részgyűjtemények:

A képzőművészeti gyűjtemény elkülönült egysége a Déri Frigyes képzőművészeti gyűjteménye, a Medgyessy Ferenc szobrász hagyatéki anyaga.

A Déri gyűjtemény 486 db a Medgyessy Ferenc hagyatéka 1402 alkotást foglal magába. A műtárgy csoport gazdag grafikai, festészeti, szobrászati emléanyagot őriz. Holló László festőművész Debrecen városnak pénzjádék ellenében adományozott gyűjtemény.

c) Eredet és tulajdon

A képzőművészeti gyűjteményben őrzött műtárgyak eredetére vonatkozóan, meghatározó az időszak fenntartó szerve 1905-1950 között város volt, így ő bonyolította a műtárgyvásárlást. 1950-1963 között állami támogatással működött intézményünk, ekkori gyarapodást állami pénzből valósították meg. Bár 1963-tól megyei fenntartásba került a dominánsabb gyarapodás minisztériumi támogatásból valósult meg.

A Déri Frigyes gyűjtemény képzőművészeti anyagával együtt Debrecen szabad királyi város révén került a gyűjteményünkbe. Medgyessy Ferenc hagyatéki anyaga minisztériumi hozzájárulással került a Debreceni Városi Tanács közreműködésével a Déri Múzeum kezelésébe. Szintén Debrecen városa adta át a múzeum kezelésébe a járadékfizetés ellenében megkapott Holló László alkotásokat.

d) Kultúrtörténeti értékek:

A legismertebb gyűjteményi rész a Munkácsy Mihály által festett Krisztus életét feldolgozó művek csoportja. Különleges értéket képvisel a két világháború közötti műgyűjtemény egésze, amelyet Déri Frigyes adományozott a Városi Múzeum és Debrecen számára. Ehhez fogható jelentőségű tárgycsoport nem került a képzőművészeti gyűjteményben.

e) Központi gyűjtemény (törzsgyűjtemény) meghatározása

A képzőművészeti gyűjtemény legtöbb kvalitásos alkotása a Déri Frigyes gyűjteményéből származik. További fontos egység, de nagyság rendjét tekintve a korábban megnevezett csoport jelentőségét nem éri utol a város és a megye ajándékként elhelyezett alkotások csoportja, melyben főleg a modern művészet jeles alkotásait sorolhatjuk.

3. Gyűjtemény regisztráció és gyűjteménykezelés

a) A gyűjtemény nagysága:

A képzőművészeti gyűjtemény 10023 db alkotásból áll, ebből 486 db Déri Frigyes gyűjteményéből, 1402 Medgyessy Ferenc szobrász hagyatékából és 7300 db múzeumi gyűjtésből, mely minisztériumi ajándékot, vásárlást, városi és megyei ajándékot foglal magába.

b) Regisztráció:

A képzőművészeti gyűjtemény 10023 db egyedileg bejelentkezett műtárgyat tartalmaz, ezeken a leltári számon kívül fel van tüntetve a gyarapodási szám, a mű alkotója, a méret a technika, és az, hogy a Déri Múzeum tulajdona ez különösen fontos a kölcsönzések gyakori volta miatt. A műtárgyak adatai hagyományos módon a gyarapodási naplóban és a leltárkönyvben is szerepelnek. Regisztráció fok közel teljesnek mondható.

c) Dokumentáció:

Folyamatosan zajlik a műtárgyak állapotfelmérő dokumentációjának elkészítése. Az első jelentősebb csoportja az állandó kiállításban szereplő műveket foglalja magába. Következő rész egységként a Déri Múzeum raktárában lévő műtárgyak dokumentációja készül el. Folyamatos a kölcsönzésre kerülő alkotások elvitele előtti felmérése.

4. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés

A műtárgyvédelmi előírásoknak megfelelően lehetőségekhez mérten törekedünk az állandó páratartalom biztosítására. A gyűjteménykezelő folyamatosan portalanít, szükség esetén feltöröl.

5. Gyűjteményformálás

- a) A gyűjtés
- b) Szelektálás és selejtezés

2016-ban 2 db műtárgy minisztériumi engedéllyel történt leltárkönyvi törlésére került sor. Selejtezést nem hajtottunk végre.

Néprajzi gyűjtemény

1. Általános alapelvek

a) A múzeum célkitűzése

A néprajzi gyűjtemény fő célkitűzése a magyar népi kultúra tárgyi elemeinek megőrzése. A népi kultúra tárgyi emlékeinek köréből azokra a darabokra koncentrál, amelyek az alföldi mezővárosi parasztpolgári és iparos rétegek életmódját reprezentálják, illetve egyedi népművészeti értékkel bírnak. Földrajzi értelemben elsősorban Hajdú-Bihar megyéből, de népművészeti vonatkozásban az egész Kárpát-medence területéről a XIX. század közepétől a XX. század közepéig tartó időintervallumban keletkezett tárgyakat gyűjti. Ezeket folyamatosan gondozza, biztosítja kutathatóságukat, publikációkban ismerteti, elemzi, kiállításokon mutatja be, valamint megteremti a lehetőséget annak, hogy a tárgyak hordozta ismeretek az oktatás és a közművelődés szolgálatába álljanak.

b) Pozicionálás

A gyűjtemény gazdag helytörténeti jelentőségű anyagán túl a magyar nyelvterület számos távoli pontjáról is őriz értékes népművészeti anyagot, ez azonban az állandó kiállításban nem tükröződik, a nagyközönség számára kevéssé ismert. A képet némileg árnyalja a 2014-ben megrendezett nagyobb szabású időszak kiállítás Déry György gyűjteményéből, de a hazai szakmai közvélemény számára a gyűjtemény értéke és színvonala ezt megelőzően is köztudott volt.

2. Gyűjteményleírás

a) Gyűjteménytörténet

A XX. század elején a múzeum néprajzi gyűjteményébe – hiszen ekkor még kizárólag városi múzeum – elsősorban olyan tárgyak kerültek, amelyek a debreceni cívisek, kézművesek tárgyi kultúráját reprezentálták. Zoltai Lajos következetesen gyűjtötte a kézműipari együtteseket (a kézművesek termékeit és szerszámaikat), ezen túl a debreceni és nádudvari kerámiából kialakított kollekció is szisztematikus gyűjtőmunkájára utal. Ecsedi István munkásságának eredményeként a hortobágyi pásztorélet, valamint a tiszántúli halászat és vadfogás tárgyi világával tágult a gyűjtemény. Az 1930-as évek végéig a néprajzi tárgyak több mint 90 százaléka Debrecen város közigazgatási területéről, illetve közvetlen környezetéből származik, a fennmaradó hányad pedig érzékletesen jelzi a város gazdasági és kulturális kapcsolatainak irányát, amely elsősorban a tágabb alföldi régió, illetve Erdély felé mutat.

Alapvető és hosszú távra szóló változást jelent a néprajzi gyűjtemény életében az, hogy 1938-ban Déri György népművészeti magángyűjteményét Debrecen városának ajándékozta. Hatására megváltozott a gyűjteményen belül az egyes tárgycsoportok tematikai aránya, hiszen jelentősen megnövekedett a népművészeti tárgyak száma, ezentúl földrajzi határa is kiszélesedett. A Déri György-gyűjtemény kiállításához az 1940-es évek elején Lükő Gábor végzett kiegészítő gyűjtéseket. A háborús években és az azt követő időkben a gyarapodás mérséklődik. Az 1950-es években Béres András végzett szisztematikus tárgy gyűjtést, a folkór és a népművészet területéről is számos jól adatolt, értékes darabbal gazdagította a gyűjteményt. Figyelemre méltó többek között a nádudvari fazekasság akkori „kortárs” állapotát reprezentáló gyűjtése. Az 1960-as 70-es évek a tárgy gyűjtés extenzív szakaszának tekinthető, Varga Gyula tevékenységének eredményeképpen nagyobb tárgykollekciók, gazdasági eszközök, paraszti háztatások felszereléseinek széles köre, teljes műhelyberendezések kerülnek ekkor a gyűjteménybe. Közel húsz év alatt a gyűjteményben őrzött tárgyak száma megduplázódott.

Az 1980-as években a számszerű gyarapodás lelassult, az 1990-es éveket is ez a tendencia jellemezte, kiegészülve azzal, hogy az országhatáron túlról származó, elsősorban népművészeti jellegű tárgyak is szép számmal kerültek be ekkor a gyűjteménybe. Legnagyobb számban a hagyományos viseletet őrző területekről került a gyűjteménybe számos komplett viseletegyüttes, így például Kalotaszegről, Székről, és Zoboraljáról, de kuriózum a Tolna megyei Mözs településről származó német nemzetiségi viselet is. Pályázati támogatás segítségével Erdélyből festett bútorok, Kabáról alföldi parasztpolgári bútorok vásárlására nyílt lehetőség. A 2000-es évek első felében pályázati támogatás segítségével több lépésben vásárolta meg a múzeum Bódi István magángyűjteményét, amely közel 2000 népművészeti értékű tárgyat tartalmaz, legnagyobb részben népi kerámiát. Ezzel párhuzamosan került a múzeum őrzésébe Sipos József hasonló méretű és jellegű magángyűjteménye, melyet Debrecen városa vásárolt meg, s letétként helyezett el a néprajzi gyűjteményben. Mindkét magángyűjtemény elsősorban Erdély területén gyűjtött tárgyakat tartalmaz. A tárgy gyűjtési koncepció változását jelzi, hogy ebben az időszakban már az autentikus néprajzi tárgyak mellett a jelenkori tárgyi világokból is kerülnek a gyűjteménybe kollekciók, így például a MaDok program keretében hétköznapi hortobágyi pásztor öltözetek, vagy igen értékes az a textil anyag, amely az egykori Háziipari Szövetkezetben, Kányásy-Holb Margit tervei alapján készült szőtteseket tartalmazza.

b) Részgyűjteményekbe sorolás

A néprajzi gyűjtemény elkülönült egysége a Déri György-gyűjtemény amely több mint 2000 darab jelentős egyedi értékkel bíró népművészeti tárgyat tartalmaz a Kárpát-medence egész területéről.

A néprajzi gyűjtemény őrzi Déri Frigyes néprajzi grafikai gyűjteményét (350 darab grafikai lap)

A műtárgyak tematikus csoportjainak megfelelően a gyűjtemény a paraszti gazdálkodás ágainak reprezentálása mellett az ősfoglalkozások (gyűjtögetés, népies vadfogás, halászat) tárgyi emlékeiből is jelentékeny kollekcióval rendelkezik. Megyénkben kiemelt jelentőségű a pásztorok világának tanulmányozása, a gyűjtemény közel 1000 darab a pásztorművészet körébe sorolható műtárggyal rendelkezik.

A kézművesség tematikája gyűjteményünkben igen jól reprezentált, nagy számban dolgoztak a városban állati termékek feldolgozására szakosodott mesterek (tímár, szűcs, csizmadia, szíjgyártó) de ezek mellett más mesterségekből (kerékgyártó, asztalos, kalapos, kötélverő, szappanos, mézeskalácsos stb.) is teljes tárgykollekcióval rendelkezik. Kiemelt jelentőségű Kerékgyártó Sándor mézeskalácsos műhelyének és üzletének berendezése (közel 1000 darab). Különböző korokból származó faragott mézeskalács nyomófákból ezen túl közel 400 darabot őriz a gyűjtemény.

Gyűjteményünk a paraszti bútorokból is gazdag válogatással (közel 300 darab) rendelkezik. Megtalálhatóak közöttük különleges egyedi értékű bútordarabok a különböző nagyobb dunántúli, erdélyi, délföldi bútorkészítő központokból.

A textil és viselet anyag jelentős számú szövött és hímzett sík textilt és komplett öltözeteket, illetve népviseleti darabokat tartalmaz. Ez a gyűjteményegység igen gazdag, földrajzi értelemben a Kárpát-medence egészen távoli pontjairól (Nyitra megye, Moldova, Kárpátalja stb.) származnak darabjai számos közülük a magyarsággal együtt élő nemzetiségek köréből.

A népi kerámia a gyűjtemény darabszámát tekintve legnagyobb egysége, 5-6 ezer darabot számlál.

c) Eredet és tulajdon

A néprajzi gyűjteményben őrzött műtárgyak eredetét a mindenkori tulajdonos szempontjából az határozza meg, hogy a Déri Múzeum 1905-1950 között városi fenntartásban működött, 1950-63-ig állami támogatással, majd 1963-tól a megyei tanács, később a megyei önkormányzat intézményeként. A Déri György-gyűjteményt a gyűjtő, eredeti tulajdonos „Debrecen Városá”-nak ajándékozta. Debrecen város letétjeként került a 2005-ben a gyűjteménybe egy közel másfél ezer darabos magángyűjtemény. Korszakonként a vásárlások és az ajándékozások arányának megállapítása, valamint az ajándékozók körének pontos feltérképezése még elvégzendő feladat.

d) Kultúrtörténeti érték

A néprajzi gyűjtemény tárgyai közül A kategóriába a kb. 4-5 darab tartozhat a Déri György-gyűjteményből illetve a pásztorművészeti kollekcióból. B kategóriába a tárgyak kb. 20%-a, C kategóriába a tárgyak 70%-a, D kategóriába a tárgyak 10%-a sorolható.

e) A központi gyűjtemény (törzsgyűjtemény) meghatározása

A néprajzi gyűjteményen belül a központi gyűjtemény meghatározása igen nehéz feladat. A célkitűzéssel összhangba állítva leginkább a debreceni cívis életmód tárgyi emlékei, illetve a hortobágyi pásztorművészet tárgyai és az Ecsedi István által megszerzett gyűjtögető, zsákmányoló és halász eszközök, valamint a paraszti gazdálkodás egyszerű kézi szerszámai sorolhatóak ide.

3. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés

a) Passzív és aktív védelem (állagmegóvás és konzerválás)

A gyűjtemény gondozásánál a megelőző műtárgyvédelem elveit követve a megfelelő műtárgykörnyezet kialakítása a cél. A különböző épületrészekben elhelyezkedő raktárak adottságai különbözőek; az egyenletes hőmérséklet és páratartalom biztosítása jelenleg nem megoldott mindegyik helységben, bár a páratartalom és a hőmérséklet mérését rendszeresen végezzük. Helyhiány miatt kényszerűségből jelenleg a Múzeum utca 4. szám alatti raktár épület pincei helyiségeiben is raktározunk műtárgyakat. Itt folytonosan küzdünk a penészesedés ellen, a nagyon rossz állapotú terek, a kiszámíthatatlan állapotú csövek állandó veszély forrást jelentenek.

Az állagmegóvás terén a raktárakban a folyamatos portalanítás mellett a tárgyak korszerű, műtárgybarát anyagokba való csomagolása (savmentes papír, agro fátyolfólia, molinó vászon) hosszú távra szóló feladat.

Az állandó kiállítás adottságai miatt (nyitott, enteriőrök) az itt elhelyezett tárgyak műtárgyvédelmi szempontból fokozott gondoskodást igényelnek. A kiállított műtárgyak portalanítását állapotuk ellenőrzését rendszeresen végezzük. Jelenleg a legnagyobb gondot a rendkívül alacsony páratartalom jelenti.

b) A gyűjtemény felhasználása

A néprajzi gyűjtemény műtárgyainak 4%- a látható a múzeum állandó kiállításán. Külső helyszínen tartósan van kiállítva közel 300 darab tárgy (a Hortobágyi Nemzeti Park kiállítóhelyein). Időszaki kiállításokon leggyakrabban a viseletek a népi kerámia és a pásztorművészet van jelen. A gyűjteménybe tartozó műtárgyaknak kb. 20-30%-a szerepelt legalább egyszer időszaki kiállításon. Jelentős a néprajzi gyűjtemény iránti szakmai

érdeklődés, ezt bizonyítja, hogy számos kiadványban láthatók fotók az itt őrzött műtárgyakról, szerepelnek filmekben és a sajtóban is. A Megyei Értéktárba került elemek illusztrálásához is példaanyagként szolgálnak a gyűjtemény darabjai.

A gyűjtemény hasznosulásának fontos területe, hogy kutatóként kézművesek és népi iparművészek gyakran felkeresik. A gyűjtemény egyes tematikusan válogatott tárgycsoportjai a néprajz szakos egyetemi hallgatók oktatását demonstrációs anyagként szolgálják.

4. Gyűjteményformálás

a) A gyűjtés

A néprajzi gyűjtemény a megyei múzeumi szervezet részeként feladatának tekintette, jelenleg megyei hatókörű városi múzeumként szintén feladatának tekinti, hogy Hajdú-Bihar megye néprajzi sajátosságait minél teljesebben tükrözze, s ennek érdekében a megye területéről arányosan, egyenletesen rendelkezzen műtárgyakkal. A korábbi tárggyűjtések hiányosságainak, feltűnő egyenetlenségeinek korrigálására való törekvés jelöli ki azokat a területeket és témaköröket, amelyek az aktív gyűjtőpolitikában a tárggyűjtésben prioritást élveznek. Ilyen területek például az alföldi festett bútor, a parasztpolgári férfi viselet, a paraszti női-férfi viselet nem ünnepi, hétköznapi darabjai, az ünnepi szokások tárgyai, a paraszti lakáskultúra, a takarítás, mosás, testi higiénia tárgyai, valamint a paraszti táplálkozáskultúra, a sütő-főző eszközök tárgyi világa. Figyelmet kell fordítani az eltűnő paraszti világ rekvizitumainak, a még fellelhető munkaeszközöknek a gyűjtése során a minél részletesebb adatfelvételre, a használat körülményei mellett a használatból való kiszorulás okainak és stádiumainak rögzítésére is.

A megye néprajzi térképének megrajzolása mellett a gyűjtemény építés másik ága abból az adottságból indul ki, hogy a Déri Múzeum néprajzi gyűjteménye magában foglalja Déri György népművészeti gyűjteményét, amely az egész Kárpát-medence területéről tartalmaz kvalitásos magyar és nemzetiségi tárgyi anyagot. E gyűjtemény birtokában egyfelől törekszünk arra, hogy színvonalas népművészeti tárgyak megszerzésével egészítsük ki azt, másfelől ennek szellemében törekvünk az is, hogy a kortárs magángyűjtők kollekcióit lehetőségeinkhez mérten, minél teljesebben a múzeum gyűjteményébe integráljuk.

Szükséges lenne pontosan körülhatárolni az intézményen belül az egyes gyűjtemények gyűjtőkörét, mert az utóbbi időben a szerzeményezési gyakorlatban átfedések tapasztalhatóak a történeti, iparművészeti és a néprajzi gyűjtemény esetében. A gyűjteménygyarapodásnak viszonylag kis hányada származik passzív gyűjtésből, vagyis adományozásból; ezek gyakran jól adatolható egyedi tárgyak, de az is előfordul, hogy a nagyobb darabszámú adományok csekély forrásértékű, a gyűjteménybe nem illeszkedő tárgyakat is tartalmaznak.

b) Szelektálás és selejtezés

A gyűjteményformálás során napjainkban egyre fontosabb a bekerülési szelekció alkalmazása, vagyis törekedni kell arra, hogy csak tudatos választás útján kerüljenek a gyűjteménybe műtárgyak, duplumok ajándékként való elfogadása sem indokolt.

A rossz állagú, kevés forrásértékkel bíró tárgyak szelektálása, a többi tárgytól való elkülönítése a raktározás optimálisabb körülményeinek szempontjából is indokolt. Több szempontú (muzeológiai, műtárgyvédelmi) szelektálás után bizonyos gyarapodási számon nyilvántartott, rossz állapotú, hiányos tárgyak selejtezését is el kellene indítani.

Fotótár

1. A fotógyűjtemény célkitűzése

A fotógyűjtemény fő célkitűzése a magyar fényképzési örökség helyi jelentőségű darabjainak felkutatása, megőrzése és feldolgozása. A gyűjtemény fókuszában a múzeum gyűjtőterületével megegyező régió, a történeti Bihar illetve Hajdú vármegye területének fényképi reprezentációja áll, különös tekintettel Debrecen városára. A gyűjtemény, eredendő adattári jellegéből fakadóan, nem a fotóművészeti alkotásokra koncentrál, hanem a paraszti és polgári élet, a munka és az otthon, a város, a falu és a puszták mindennapjait, ünnepeit, tárgyi és szellemi kultúráját bemutató, dokumentációs felvételekre. A gyűjtés a technikai fényképkészítés valamennyi korszakát felöleli, a dagerrotípiától a digitális képig. A feldolgozó munka célja a gyűjtemény anyagának minél alaposabb feltárása és meghatározása, történeti helyének és jelentőségének megállapítása, a megszerzett ismeretek széles körű átadása, publikálása, a kutathatóság és a kiállíthatóság feltételeinek megteremtése, végső soron a feldolgozott gyűjtemény nyilvánossá tétele.

2. A gyűjtemény pozicionálása

A fotógyűjtemény a múzeumi gyűjtőmunka kezdetétől gyarapszik, egy idősebb tehát a többi gyűjteménnyel, eredeti fényképanyagában átfedések is mutatkoznak, hiszen kezdetben ugyanazok a szakemberek látták el a múzeumi munka minden részét, a gyűjtéstől a nyilvántartásig, a terepi fotótól a dokumentációs tárgyfotózásig. Az adattári fényképek a városi múzeum megalapításától kezdve dokumentálják a múzeum életét, kiállításainak változását, így ezek történeti jelentősége is felértékelődött az idők során, nem beszélve a többi gyűjteménybe sorolt eredeti fotográfiákról. A gyűjtemény összetételében megegyezik bármely más, hasonló elveket követő megyei/városi múzeuméval, nagyságát és kultúrtörténeti értékét tekintve azonban kiemelkedik azok közül, hiszen anyagának egy része nem pusztán helyi jelentőségű, hanem a magyar fotótörténet fontos emléke, s ezt igyekszik is hangsúlyozni és bemutatni.

3. A gyűjtemény története

A Déri Múzeum fotógyűjteményének története a legelső fénykép bekerülésével kezdődhetne, ha a múzeum alapításakor gondoltak volna önálló fotótár létrehozására. Így azonban a legelső bekerült papírképet, éppen úgy, ahogy a következőket is, a Könyv- és oklevéltár állományába sorolták be. Ezt az egyre parttalanabb gyűjteményt később egységekre választották szét, így a fényképek is a témájuknak vagy anyaguknak megfelelően kerültek az Érem- és Régiségtárba (amely később Néprajzi, Történeti és Régészeti gyűjteményre vált szét), vagy a Szépművészeti és az Iparművészeti tárba, és ott is maradtak mind a mai napig (bár ez a rendszer 1974-ben, az Irodalmi gyűjtemény megszervezésével kissé megbomlott, mert abba a tematikus elosztási gyakorlatnak megfelelően, a többi gyűjteményből válogattak képanyagot is).

1907-ben városi segéllyel fényképezőgépet vásárolhatott a múzeum, így ettől az időtől kezdve Zoltai Lajos maga dokumentálta a saját ásatásait és néprajzi gyűjtéseit, a múzeum épületét és kiállításait, a városi építkezéseket és bontásokat, jeles eseményeket. A saját maga által laborált negatív üveglemezeknek nyilvántartási számot adott – ezek a képek jelentették az 1935-ben felállított, adattári képek gyűjteményéül szolgáló Fotótár alapját – amelynek ma ez az egyik legfontosabb és legértékesebb része. Az ekkorra felhalmozódott képek között Balogh István tett rendet (múzeumi gyakornokként), ő állította össze az első önálló fotóleltárt („a Déri Múzeum film-, negatív- és diapozitív lemezeiről készült jegyzék- könyv”). Ekkortól sorolták a Fotótárba az 1917-ben, Haranghy György debreceni fényképész árverésén beszerzett, mintegy 538 darab negatív üveglemezt is, amelyet eredetileg az oklevéltárba leltároztak be.

A Déri Múzeum épületének felépülésekor a Fotótár is új helyzetbe került, amennyiben önálló laboratóriumot kapott új gépekkel és kezelővel. A múzeumi fényképész szerepét 1931 és 1934 között Kozmann Leó debreceni műtermes fényképész töltötte be, aki „a múzeumi helyiség, felszerelés és üzemek használata ellenértékéül” féláron dolgozott a múzeumnak; de munkája során rendszeresen fotózta a városi eseményeket és épületeket is, Zoltai nyomába lépve. 1935-től Piribauer István fényképész végezte ideiglenesen ugyanezt a munkát. 1937-ben egy komolyabb laboratórium felszerelését határozták el, amelyet az épület alagsorában alakítottak ki, s ellátták nagyító-, fényesítő- és vágógéppel, reflektorral és tükörreflexes fényképezőgéppel, vezetésével pedig Hegyi Zoltán vegyésztanárt bízták meg, aki 1941-ig látta el ezt a feladatot. A világháború után sokáig nem volt külön kezelője a Fotótárnak, a dokumentációt és olykor a fényképezést is az ezzel alkalmilag megbízott segéderő végezte, az 1950-es évek végétől Kányási István és Faragó István. 1961-től 1996-ig Feketéné Molnár Erzsébet, azóta Lukács Tihamér dolgozik múzeumi fényképészként és a Fotótár kezelőjeként, illetve 2011-től Szabó Anna Viola fotótáros. A Fotótár kezdettől fogva adattárként működve, képállománya ezekben az évtizedekben is leginkább múzeumi munkafotókkal, ásatási, néprajzi, kiállítási és tárgyphotókkal, illetve ajándékozás révén bekerült dokumentációs felvételek negatívjaival gyarapodott. A többi gyűjteményben tovább szaporodó pozitívok nem tartoztak a felügyeleti körébe.

2011-ben határozta el a múzeum vezetése a Fotótár önálló gyűjteménnyé fejlesztését, amelynek során közös, alapos és végleges nyilvántartásba lenne sorolandó a múzeum teljes történeti képállománya, negatív és pozitív egyaránt. Ez a munka jelenleg is zajlik, amelynek végeredményeként remélhetőleg egy gazdag, átlátható, hozzáférhető és kutatható gyűjtemény fog előállni.

Törzsgyűjtemény

A Fotótárban törzsgyűjteménynek leginkább a helytörténeti fotóanyag tekinthető, ez a legnagyobb és leggazdagabb egység, ez forog kiállításokon és a fotógyűjtemény múzeumban betöltött helyét és szerepét is ez fejezi ki leginkább.

Részgyűjtemények

A Déri Múzeum Fotótára két nagy egységre tagolódik. Az egyik a fent leírt *Adattári gyűjtemény*, amelynek 1935-től folyamatos nyilvántartásában jelenleg 129.000 fénykép található. A 2000-es évek közepe óta a fotótárban csak digitális képek készülnek, a laborálás megszűnt. Az utóbbi évek szisztematikus feldolgozó munkája eredményeként a korábbi évek üvegnegatívjairól, kisfilmjeiről és diáiról is digitális másolat készül. A digitalizálás során szétválasztjuk a valóban adattári jellegű képeket – elsősorban műtárgyfotókat – a ma már eredeti, forrásértékű felvételnek minősülő képektől – ilyenek például a városképek – és átsoroljuk a 2011-ben létrehozott *Eredeti fényképek gyűjteményébe*. 2013-ban megkezdődött a múzeum egyéb gyűjteményeiben található pozitív képállomány digitalizálása és ebbe a gyűjteménybe való besorolása (a jobb visszakereshetőség érdekében az eredeti leltári számok megtartásával).

A két nagy egységen belül nincsenek részgyűjtemények, csak a leltárkönyvi bejegyzés jelzi, hogy a kép melyik múzeumi egységhez kapcsolódik; mégis megnevezhető néhány nagyobb korpusz. A legnagyobb tematikai egységet a Hortobágyot ábrázoló képek jelentik, amelybe beletartoznak Zoltai Lajos, Ecsedi István, Lükő Gábor, Béres András felvételei, ide tartozik a fent említett Haranghy-féle képállomány, és ennek az egységnek a részét képezik immár a Történeti és (majd) a Néprajzi gyűjtemény pozitív hortobágyi fotográfiai is, amelyek a puszta legkorábbi fényképi ábrázolásai közé tartoznak, az 1860-as évekből. A képek nincsenek fizikailag szétválasztva, de a keresőszavas leltározás eredményeképpen bármikor megtalálhatók, akár digitális, akár tárgyi mivoltukban.

Nagyobb egységet képez Ecsedi István észak-európai illetve balkáni és keleti utazásainak fényképdokumentációja, amelyet a raktárrendezés során tártunk fel és leltároztunk be, illetve Zöld József polgármesterhelyettes és díjnyertes amatőr fényképész 1930-as évekbeli olaszországi utazásainak két nagy albuma.

Szintén nagyobb egység állítható össze Benkő László fényképész múzeumunknak adott negatív- illetve ezekről készült pozitívjaiból, amelyek részben az 1930-as években készült városképek, de túlnyomóan az 1944-es bombázás rombolásait, majd a háború utáni újjáépítést dokumentálják. A háborús tematikához tartozik a történeti gyűjteményben az az I. világháború után megindított lakossági gyűjtés eredményeként bekerült képanyag, amely eltűnt és fogságba esett debreceni honvédeket ábrázol, debreceni műtermekben készült képeken. Ez is kiegészül egyéb, a fronton készült amatőr képsorozatokkal, háborús albumokkal (az olasz és a bukovinai frontról, illetve az 1940-es erdélyi bevonulásról).

A Fotótár eddigi legnagyobb vállalkozása a Gondy és Egey műterem fényképhagyatékának feldolgozása. Az 1864-től negyven éven át működő fényképészműterem utánrendelőkönyvei, 32.000 portréval, illetve a családtól és egyéb hagyatékokból szórványosan bekerült képanyag teljes körűen reprezentálja a műterem munkáját, és így, mennyisége és folyamatossága révén a magyar fotótörténet kiemelkedő értékét jelenti. Az utánrendelőkönyvekbeli portrék teljes mennyiségének 2015-ben elvégzett digitalizálása után, 2016 januárjától egy weblapon válik nyilvánossá és kereshetővé a hagyaték.

A Fotótár egyetlen különgyűjteményét az ún. Mezey-gyűjtemény jelenti: ifj. Mezey Lajos biharnagybajomi gyógyszerész és amatőr fényképész (Mezey Lajos nagyváradi, úttörő fényképész fia), 1900-1910 körül készült, jórészt családi, másrészt tájképi felvételeinek gyűjteménye. A 2013-ban, pályázatból megvásárolt hagyaték tartalmaz 193 darab üvegnegatívot (23 esetben eredeti pozitívval), 5 darab Mezey által készített és kasírozott portrét és 57 darab kortárs műtermekben készült vizitkártyát a családról, rokonokról, barátokról, a falubeliekről és gyógyszerész kollégákról. Adattári feldolgozásra kölcsön kaptuk mindemellé a családi albumot, benne idősebb Mezey Lajos képeivel (akinek korai, átfestett sópapír portréi eddig is a Képzőművészeti gyűjteményben voltak, most az állandó kiállításon láthatóak) és egyéb szórvány képeket, így id. Mezey sztereoképeit, amelyeket a családi kötődés miatt egyelőre megtartott a tulajdonos; 80 üveglemezt pedig letétként kapott meg a gyűjtemény.

4. Gyűjteményformálás

A gyűjtemény sajnos jelenleg hiába is határozná meg aktív gyűjtési stratégiát, a gyűjteményfejlesztésre nincsen közvetlen anyagi lehetőség. Pályázati úton próbálunk debreceni fotós hagyatékokat megmenteni. A gyarapítás során ezen kívül szeretnénk a polgári, családi, privát fotóállományt is fejleszteni, hiszen a fotógyűjtemény elsősorban a népi és a nyilvánosság kultúrájára koncentrál. A raktárrendezés során több ilyen, század eleji, mindeddig leltározatlan anyagot találtunk és soroltunk be, illetve a feldolgozandó pozitív képek, és a hagyatéki képek között is várható, a gyűjteménynek ezt a profilját támogató képanyag. Ezen kívül azonban csak az ajándékozási hajlandóságra apellálhatunk.

1. Általános alapelvek:

a) A gyűjtemény célkitűzése:

A Történeti Gyűjtemény legfontosabb feladatai között szerepel a helytörténeti vonatkozású írott és tárgyi emlékek felkutatása, megőrzése és feldolgozása, valamint azoknak nagyközönség előtti bemutatása.

Kiemelten fontos feladat a Debrecen polgárosodásával kapcsolatos hagyatékok, a már megszűnt intézmények, egyesületek tárgyi és írott dokumentumainak a közgyűjtemények számára történő megmentése.

A Történeti Gyűjtemény a helytörténészekkel és gyűjtőkkel együttműködésre törekedve figyelemmel kíséri a magángyűjtemények gyarapodását, pályázati lehetőségek felhasználásával a továbbiakban is feladatának tekinti a pótolhatatlan írott és tárgyi dokumentumok megvásárlását.

A gyűjteményben őrzött írott és tárgyi és tárgyi dokumentumok jelentős forrásként szolgálnak a helytörténeti kutatás számára, ennek érdekében a gyűjtemény munkatársai a műtárgyakat folyamatosan gondozzák, biztosítják azok kutathatóságát, publikációkban ismertetik, elemzik, kiállításokon mutatják be azokat.

A külső kutatók számára egész évben kutatási lehetőséget biztosítanak, a múzeumi intézmények munkáját kölcsönzésekkel segítik.

b) Pozicionálás:

A gyűjteményi munka legfontosabb feladata a célkitűzések teljesítéséhez: a műtárgyak bemutatása; a gyűjtés- és gyűjteménytörténeti kutatások; a külső kutatók és múzeumi intézmények munkájának támogatása; valamint a gyűjteménygyarapítás.

A műtárgyvásárlások során az elsődleges szempont a hiányzó kultúrtörténeti darabok megszerzése, a múzeumalapító törekvésének és akaratának megfelelően. Emellett cél olyan dokumentumok és hagyatékok megszerzése, melyek pótolhatatlanok a város történetét kutatók számára.

2. Gyűjteményleírás:

a) Gyűjteménytörténet:

A Történeti és Dokumentációs gyűjtemény kialakítására csak 1964-ben került sor. Mivel nem szerves, az múzeum alapítása óta tudatos gyűjtőmunkával létrejött gyűjtemény, csak az utóbbi évtizedekben nyílt lehetőség a gyűjtemény építésére.

b) Részgyűjtemények:

A gyűjtemény legjelentősebb részei:

Írott forrás- és dokumentációs gyűjtemény: A Városi Múzeumba megalakulását kezdődően bekerült kéziratokat és aprónyomtatványok gyűjteménye. Ezek az alább felsorolt gyűjteményi csoportba rendezve kerültek rendezésre

Oklevélgyűjtemény:

Nemesi levelek

Díjak, kitüntetések igazoló iratai

Céhtörténeti iratok:

A debreceni kézművesség írott dokumentumai,
céhkönyvek, szabadulólevelek

Patika, gyógyászati gyűjtemény

Országosan ismert, gyógyszerészet szakkönyvtár

Családi hagyatékok

Térképgyűjtemény

Tárgyi dokumentumok:

Bútorgyűjtemény

Porcelángyűjtemény

Éremgyűjtemény

Textilgyűjtemény

Óngyűjtemény

3. Gyűjtemény regisztráció és gyűjteménykezelés:

a) A gyűjtemény nagysága:

A gyűjteményünkben őrzött műtárgyak száma hozzávetőlegesen 12.700 darab

Regisztráció:

Az egyedileg beletárolt műtárgyak adatai hagyományos módon a gyarapodási naplóban és a leltárkönyvben is szerepelnek. Regisztráció fok közel teljesnek mondható.

b) Dokumentáció:

Folyamatosan zajlik a műtárgyak állapotfelmérő dokumentációjának elkészítése a kijelölt műtárgyvédelmi felelős részvételével. A felmérés az állandó kiállításban szereplő műveket és a Déri Múzeum raktárában lévő műtárgyakat foglalja magába.

4. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés:

A műtárgyvédelmi előírásoknak megfelelően lehetőségekhez mérten törekedünk az állandó hő és páratartalom biztosítására. A gyűjteménykezelő folyamatosan portalanít, szükség esetén feltöröl.

5. Gyűjteményformálás:

a) Gyűjtés: műtárgyvásárlások során az elsődleges szempont a hiányzó kultúrtörténeti darabok megszerzése

b) Szelektálás és selejtezés